

УДК: 378.147:004.007.2

ГЕРАСИМЧУК Тетяна Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
іноземних мов, Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНЬОЇ ГАЛУЗІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті аналізуються педагогічні умови й формування професійної іншомовної компетентності. Також у статті розглянуто специфіка навчання, від якої залежить досконалість формування професійної іншомовної підготовки студентів із застосуванням інтернет-технологій. У світі складається глобальне інформаційне суспільство, єдність якого забезпечене сучасними технологіями. Розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій вплинув на зміну статусу іноземної мови, вивчення якої стає все більш значущим для розширення політичних, економічних і культурних зв'язків, доступу до великого обсягу науково-технічної інформації іноземною мовою. На сьогодні існує протиріччя між рівнем розвитку інформаційних технологій і рівнем теоретичної і практичної розробленості їх використання в освітньому процесі, зокрема для навчання іноземних мов.

Ключові слова: професійна іноземна мова, інформаційні та комунікаційні технології, електронні ресурси, інформатизація, мотивація студентів, інженер, формування мотивації

Постановка проблеми. У процесі діяльності фахівців змінюється роль і значення професійної іншомовної комунікації, що безпосередньо впливає на результати інженерної праці в автомобільно-дорожній галузі, а професійна іншомовна комунікативна компетентність є значним і вагомим компонентом для майбутнього інженера. Збільшуються вимоги до рівня володіння іноземною мовою фахівцями технічного профілю. Володіння однією або двома іноземними мовами значно підвищує конкурентоспроможність випускників технічних вишів на ринку праці. Студенти відчувають потребу в застосуванні іноземної мови в процесі навчальної діяльності, що є необхідним для навчання в нашій країні головним чином для отримання інформації із зарубіжних джерел, усного й письмового іншомовного спілкування у разі стажувань або навчання за кордоном.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблем формування професійної іншомовної компетентності зверталось багато дослідників: О. Бігич, Р. Гришкова, М. Князян, Н. Микитенко, Л. Морська, О. Москаленко, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, Є. Полат, Ю. Рибінська, О. Тарнопольський, Л. Черноватий та ін. Дослідили специфіку компетентісно-діяльнісного, когнітивно-комунікативного, професійно й особистісно орієнтованого, інтегративного підходів у навчанні мов: Є. Барбіна, Є. Бондаревська, І. Дроздова, О. Заболотська, І. Задорожна, Н. Микитенко, Л. Морська, О. Москаленко, Л. Петухова, Ю. Рибінська, І. Якиманська та ін.

Науковці висловлювали актуальні думки щодо з'ясування категорії педагогічні умови. Так, Ю. Загородній тлумачить поняття «умова» як «відношення предмета до явищ, які його оточують і без яких його існування неможливе» [6, с. 62]. Л. Карпенко зазначає термін «педагогічна умова» як певна обстановка чи обставина, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [7, с. 97].

Метою статті є формування професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів, їхньої здатності до ефективного спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів іноземної мови, творчого розвитку в комунікативній взаємодії із закордонними колегами. Висококваліфікований фахівець ВНЗ має бути здатним ідентифікувати й застосувати набуті протягом навчання у вищій школі мовну, мовленнєву тощо компетенції як складові професійної компетентності залежно від фахової спрямованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення оптимальних педагогічних умов професійної іншомовної підготовки майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої галузі за допомогою інформаційних технологій враховано специфіку навчання, за якою досконалість формування професійної іншомовної підготовки студентів залежить від таких чинників:

- значущість для майбутніх фахівців змісту навчального матеріалу;
- урахування інтересу до навчально-професійної діяльності і навчальних можливостей студентів, оскільки продуктивність фахової підготовки залежить від їхньої пізнавальної активності, особливостей мислення, пам'яті й уваги, здатності до навчання, сформованості комунікативних навичок і вмій, що формуються у процесі застосування тренувальних вправ за допомогою Інтернет-технологій і спонукають до мисленнєвої діяльності та творчості;
- ефективність та якість навчання, яка залежить від частоти й обсягу зворотного зв'язку й управління цим процесом викладачем та оптимальної організації навчально-пізнавальної діяльності студента [2].

У процесі професійного зростання майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі ВНЗ України відбувається не тільки суто професійна підготовка, а й формування потреби й високої мотивації студентів щодо оволодіння професією, прагнення набути професійної вправності, майстерності, культури фахівця, інформаційної грамотності в новітніх технологіях, що об'єднується загальним поняттям професійна компетентність [5].

Отже, суб'єкт виховної та навчальної діяльності, у нашому випадку майбутній інженер автомобільно-дорожньої галузі, перебуває під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх педагогічних умов, які можуть сприяти, або, навпаки, гальмувати навчально-виховну діяльність. На підставі визначень вищезгаданого поняття, можемо запропонувати своє трактування терміна «педагогічна умова» відповідно до формування професійної іншомовної компетентності із залученням інформаційних технологій – це певна сукупність елементів освітнього середовища – чинників, що сприяють ефективній оптимізації процесу навчання, успішному досягненню поставлених завдань.

До педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню професійної компетентності майбутнього інженера відносимо:

- розвиток мотивації до вивчення іноземних мов студентами;
- формування професійної компетентності іноземною мовою за допомогою інформаційних технологій, ефективно поєднуючи компетентнісний, когнітивно-комунікативний, особистісно та професійно орієнтований, інтегративний підходи;
- моделювання в навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій;
- застосування найсучасніших інформаційних технологій (комп'ютери, Інтернет, мобільний зв'язок, веб-сайт тощо) із залученням розробленої професійно орієнтованої системи вправ і завдань, упроваджуючи інноваційні методи навчання (метод проектів, ділові і рольові ігри).

Розглянемо кожну з визначених умов.

Розвиток мотивації до вивчення іноземних мов майбутніми інженерами. Рушійною силою професійного становлення фахівця виступають внутрішні суперечності між зростаючими потребами та можливостями їх задоволення, тобто мотивація, що впливає на людину і на її діяльність. Мотивація є рушійною силою поведінки людини, в її основі лежать мотиви, тобто конкретні прагнення, спонування, причини дій особистості, що зумовлюють її ставлення до діяльності, визначають її спрямування. Розрізняють мотиви зовнішні і внутрішні. Л. Фрідман характеризує їх відмінності так: якщо мотиви, що спонукають цю діяльність, не пов'язані з нею, то їх називають зовнішніми щодо цієї діяльності; якщо ж мотиви безпосередньо пов'язані із самою діяльністю, то їх називають внутрішніми [3, с.16]. Внутрішні мотиви пов'язані з пізнавальною потребою суб'єкта навчання, із задоволенням від процесу пізнання. Домінування внутрішньої мотивації

проявляється в активності суб'єкта в процесі його навчальної діяльності. Зовнішній мотив діяльності не є метою навчання, а засобом досягнення іншої мети. За законом Єркса – Додсона ефективність будь-якої діяльності, зокрема й навчальної, залежить від сили мотивації [4]. Формування мотивації відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх умов. До зовнішніх умов слід віднести зміст навчання, методи навчання, матеріально-технічне забезпечення, психологічний клімат у процесі навчання тощо. Серед внутрішніх умов становлення мотивації виділяють різні форми взаємодії й спілкування, позицію суб'єкта в різних видах діяльності, спрямованість особистості. У вирішенні проблеми мотивації в процесі навчання комунікації викладачеві необхідно враховувати два основних аспекти: створення у студентів потреб й інтересів, що забезпечують активність їхньої пізнавальної діяльності, і вплив мотивів на механізми породження іншомовного мовлення. Для підвищення інтересу студентів до навчання іноземною мовою ми враховували такі чинники, як новизна матеріалу навчання; особистість викладача і методичні прийоми, що використовуються ним; усвідомлення студентами практичної потреби в знаннях іноземної мови, форми навчання.

Ефективним засобом досягнення стійкого інтересу до навчання є введення майбутніх інженерів в атмосферу реального професійного спілкування англійською або іншою іноземною мовою, що і забезпечить розвиток і закріплення мотивації. Визначальна роль у розвитку мотивації студентів належить викладачеві. Мотивація не виникає самовільно, а її успішне підтримування – ознака активної діяльності і майстерності педагога, який закладає міцні наукові основи курсу, що в подальшому стає поштовхом для подальшої роботи студентів в опанування нових знань.

Розвиток мотивації майбутніх фахівців реалізувався через розігрування професійно значущих ролей. Цікаві ролі викликали у студентів мотиваційну готовність до мовленнєвих дій, спрямовані на формування уміння мобілізувати засвоєний мовленнєвий матеріал для спілкування в конкретних комунікативних цілях. Метод ділової гри на міжнародному семінарі з актуальних питань будівництва доріг і мостів іноземними мовами давав змогу реалізувати різні ролі в автомобільній і дорожньо-будівельній галузі. Прагнення студента взяти участь у навчально-діловій грі визначалося наявністю пізнавального інтересу, бажанням підвищити власний авторитет, соціальними потребами (прагненням до компетентності, досягненням успіху тощо), потребою в самоактуалізації тощо. Дієвим способом підвищення рівня мотивації є також використання методу проектів у процесі вивчення діалогової комунікації. Основними перевагами цього виду діяльності є пізнавальний інтерес до іноземної мови, використання різних форм творчої взаємодії, застосування знань на практиці, уміння співпрацювати тощо. У процесі такої діяльності відбувається мотивування, з'являється задоволення від діяльності та її результату. Тож мотивація – один із основоположних чинників навчального-виховного процесу в навчанні іноземних мов, що сприяє потребі людини у спілкуванні, спрямовується на досягнення комунікативної мети у професійній діяльності. З розвитком будь-якого виду комунікативної діяльності здійснюється перехід до нового якісного рівня сформованості його мотиваційного механізму.

Формування професійної компетентності іноземною мовою за допомогою інформаційних технологій, ефективно поєднуючи компетентнісний, когнітивно-комунікативний, професійно та особистісно орієнтовані, інтегративний підходи.

Одним із видів когнітивної діяльності є комунікативна. Утім, вивчення іноземних мов – це засвоєння когнітивної бази і структурованої сукупності обов'язкових соціокультурних знань іншомовного суспільства. У викладання іноземних мов усебічним підходом вважається комунікативний підхід (І. Бім, Н. Гальскова, О. Леонт'єв, Ю. Пассов, І. Зимня), що розглядає навчання спілкування як навчання діяльності, характеризується дослідженням пізнавальної діяльності суб'єктів навчання, а також проблем формування системи знань тих, хто навчається, тобто ураховує когнітивний компонент [1; 8; 9]. Тому при визначенні підходів виділяємо когнітивно-комунікативний підхід.

Метою вищої школи є підготовка фахівців до виконання ними професійних обов'язків на засадах комунікативної компетентності. Розроблені завдання і вправи для студентів спрямовані на формування комунікативних умінь і навичок іноземною мовою за допомогою сучасних методів у роботі з комп'ютером на веб-сайті викладача, мобільним зв'язком. Професійна специфіка автомобільно-дорожньої галузі передбачає формування розвинених комунікативних умінь і навичок у процесі навчання іноземної / англійської мови з урахуванням майбутньої діяльності студентів, розвиток високої пізнавальної активності з метою здобуття науково-навчальної і професійної інформації. Студенти спрямовуються на аналітико-синтетичну діяльність, уміння порівнювати, класифікувати, узагальнювати, пов'язану з іншомовною комунікацією (ділові й рольові ігри, метод АКС тощо), тобто широко використовується когнітивно-комунікативний підхід.

Вивчення основоположних наукових ідей, закладених у розробку того чи того підходу, показує, що компетентісно-діяльнісному, методологічному підходу до освіти відповідає когнітивно-комунікативний підхід до навчання української мови у вищій школі, що може розглядатися як мета-підхід, інтегративний підхід. Саме він дозволяє теоретично обґрунтувати проблеми цілеполягання, відбір змісту навчання, орієнтовані на формування різного виду компетенцій (комунікативну, соціокультурну тощо), розв'язати проблеми організації відібраного змісту і послідовності його вивчення; обґрунтувати питання пошуку способів вправлення навчального матеріалу, призначеного для засвоєння студентами, урахування професійно-комунікативних і пізнавальних потреб студентів різних курсів щодо навчальних умов [5, с.187].

Успіх професійного іншомовного спілкування залежить від мовця як особистості, набуття ним професійної іншомовної компетентності як основи фахового спілкування з іноземними партнерами, уміння втілювати інформацію в текст і професійний дискурс залежно від мети, мовної ситуації тощо. Отже, компонентами професійного спілкування є: особистісний чинник у професійному спілкуванні; текст або дискурс (зв'язний текст у єдності з позамовними прагматичними, соціокультурними, професійними й іншими чинниками) як мовне втілення інформації під час професійного іншомовного спілкування. «Іншомовний текст є важливим компонентом змісту навчання іноземних мов, тому що у процесі роботи з автентичними джерелами формуються не лише лексичні, фонетичні і граматичні навички та комунікативні вміння, а й мовна, мовленнєва, міжкультурна та інші компетенції» [6, с. 98]. Таким чином, визначені форми, методи і прийоми експериментального навчання спрямовані на ефективне вирішення завдань майбутніх інженерів автомобільно-дорожньої туризму у професійній іншомовній діяльності, що забезпечував професійно орієнтований підхід.

Сучасні педагогічні технології, такі, як навчання у співпраці, проектна методика, використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів допомагають реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їхнього рівня навченості, схильностей тощо. Особистісно орієнтований підхід передбачає урахування особистості студента, його здібностей, професійних інтересів і спрямувань, пізнавальної активності, що забезпечувалося за допомогою індивідуальних форм роботи, як традиційних, так й інноваційного характеру. Поєднання різних видів діяльності майбутнього інженера полягає в інтеграції таких видів діяльності, як навчально-мовленнєва, комунікативна та професійна, що взаємодоповнюють одна одну й таким чином створюють умови для формування професійної компетентності. Для кращого розуміння суті процесу інтеграції проаналізуємо саме поняття і його складові. Залежно від галузі дослідження існує чимало визначень поняття «інтеграція».

У педагогіці інтеграція трактується як доцільне об'єднання навчальних предметів чи знань у педагогічну систему цільового призначення [4]. Навчання, що ґрунтується на поєднанні знань із різних навчальних предметів, у науковій літературі визначається як інтегроване навчання [4]. У рамках нашого дослідження інтеграція базується на гармонійному

поєднанні навчально-мовленнєвої, комунікативної та інформаційної діяльності в педагогічну систему з метою формування професійної іншомовної компетентності студентів автомобільно-дорожньої галузі. Реалізація цієї умови відбулася на етапі вибору навчального матеріалу, завдання в якому добиралися за принципами мовленнєвого спрямування, комунікативності, професійної орієнтованості, дидактичної доцільності.

Інтегративний підхід до навчально-мовленнєвої, комунікативної та професійно орієнтованої діяльності студентів забезпечує створення такого навчального середовища, що сприятиме формуванню професійної комунікативної компетентності іноземними мовами. Дослідивши специфіку компетентнісно-діяльнісного, когнітивно-комунікативного, професійно й особистісно орієнтованого, інтегративного підходів у навчанні мов, з'ясували, що їх сполучення з Інтернет-технологіями сприятиме оптимізації процесу навчання майбутніх фахівців іноземної мови, формуванню в них професійної іншомовної комунікативної компетентності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукового та навчально-методичного забезпечення, результати анкетування викладачів і студентів переконливо засвідчили, що робота з формування професійної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх інженерів за допомогою інформаційних методів навчання є актуальною та необхідною у професійній підготовці студентів. До педагогічних умов, що сприяють успішному формуванню професійної компетентності майбутнього інженера належать: розвиток мотивації до вивчення іноземних мов студентами; формування професійної компетентності іноземною мовою за допомогою інформаційних технологій, ефективно поєднуючи компетентнісно-діяльнісний, когнітивно-комунікативний, професійно та особистісно орієнтований, інтегративний підходи; моделювання в навчальному процесі реальних професійних комунікативних ситуацій; застосування найсучасніших інформаційних технологій із залученням розробленої професійно орієнтованої системи вправ і завдань, упроваджуючи інноваційні методи навчання. Отже, формування професійної іншомовної компетентності студентів автомобільно-дорожньої галузі залежить від урахування під час створення й запровадження комплексу педагогічних умов, тобто сукупності чинників, необхідних для функціонування та зміни педагогічної системи.

Список використаних джерел

1. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / И.Л. Бим. М.: Русский язык, 1977. 288 с.
2. Блощинський І.Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки курсантів у навчальному процесі ВВЗО / І. Г. Блощинський // Наукові записки. Вінниця : ВАТ «Віноблдрукарня», 2001. Вип. 4. С. 74–76. (Педагогіка і психологія).
3. Гончарова Є.Є. Формування фахової компетенції майбутніх учителів іноземної мови у педагогічних ВНЗ / Є.Є. Гончарова // Наука і освіта. 2009. № 7 (вересень-жовтень). С. 49–54.
4. Гриншкун В.В. Развитие интегративных подходов к созданию средств информатизации образования [Електронний ресурс] / В.В. Гриншкун. 2004. Електрон. дані. – Режим доступу: <http://www.dissertations/archive/index.php>.
5. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Харків, ХНАМГ, 2010. 320 с.
6. Задорожна І.П. Особливості методичної підготовки вчителів англійської мови у Великій Британії: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський держ. Педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Т., 2002. 332 арк. Бібліогр.: арк. 180–214.
7. Кратасюк Л. Інтерактивні методи навчання: Розвиток комунікативних і мовленнєвих умінь // Дивослово. 2004. №10. С. 2–11.

8. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. [3-е изд.]. М. : Смысл; СПб: Лань, 2003. 287 с.
9. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов. 2-е изд. М.: Просвещение, 1991. 223 с.

References

1. Bim, I.L. (1977). Metodika obucheniya inostrannym yazykam kak nauka i problemy shkolnogo uchebnika [*Methods of teaching foreign languages as a science and problems of a school textbook*]. Moscow: Russkiy yazyk [in Russian].
2. Bloschinskiy, I.G. (2001). Obgruntuvannya kriteriyiv i pokaznikov efektyvnosti protsesu formuvannya adekvatnoyi samootsynki kursantiv u navchalnomu protsesi VVZO [*Substantiation of criteria and indicators of the process of formation of an adequate self-assessment of cadets in the educational process of the Secondary Education Center*]. Naukovi zapiski, 4, 74–76 [in Ukrainian].
3. Goncharova, E.E. (2009). Formuvannya fahovoyi kompetentsiyi maybutnih uchiteliv inozemnoyi movi u pedagogichnih VNZ [*Formation of professional competence of future teachers of foreign language in pedagogical universities*]. Nauka i osvita, 7 (veresen-zhovten), 49–54 [in Ukrainian].
4. Grinshkun, V.V. (2004). Razvitie integrativnykh podhodov k sozdaniyu sredstv informatizatsii obrazovaniya [*Development of Integrative Approaches to Creation of Educational Informatization Tools*]. Retrieved from: <http://www.dissertations/archive/index.php> [in Russian].
5. Drozdova, I.P. (2010). Naukovi osnovi formuvannya ukrayinskogo profesynogo movlennya studentiv nefilologichnih fakultetiv VNZ [*Scientific fundamentals of the formation of Ukrainian professional speech for students of non-philological faculties of the University*]. monografiya. 320. Kharkiv, HNAMG [in Ukrainian].
6. Zadorozhna, I.P. (2002). Osoblivosti metodichnoyi pidgotovki vchiteliv angliyskoyi movi u Velikiy Britaniyi [*Features of methodical preparation of English language teachers in Great Britain*]. Candidate's thesis. Ternopil [in Ukrainian].
7. Kratasyuk, L. (2004). Interaktivni metodi navchannya: Rozvitok komunikativnih i movlenniv umin [*Interactive teaching methods: Development of communicative and speech skills*]. Divoslovo, 10, 2–11 [in Ukrainian].
8. Leontev, A. A. (2003) Osnovy psiholingvistiki [*Fundamentals of Psycholinguistics*]. Moscow: Smyisl; SPb: Lan [in Russian].
9. Passov, E.I. (1991) Kommunikativnyy metod obucheniya inoyazychnomu govoreniyu [*Communicative method of teaching foreign language speaking*]. Moscow: Prosvveshenie. [in Russian].

HERASYMCHUK Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Foreign Languages Department, Kharkiv National Automobile and Highway University.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF PROFESSIONAL FOREIGN-LANGUAGE COMPETENCE OF FUTURE EXPERTS OF AUTOMOBILE AND ROAD AREAS BY MEANS OF INFORMATION TECHNOLOGIES

Abstract. Currently, one can observe the rapid development of modern information and communication technologies in all areas of human activity, including education. Socio-economic changes require new approaches to the training of specialists. The purpose of modern training of a foreign language in the higher school should be considered as forming of professional foreign-language competence of future engineers, their capability to effective communication with the help of verbal and nonverbal means of a foreign language, creative development in communicative interactions with foreign colleagues. The highly qualified specialist of higher education institutions should be capable to identify and use the linguistic and speech competencies, gained throughout

training at the higher school, as components of professional competence depending on a professional orientation. In the given article the model of formation of professional foreign-language competence of future engineers with the use of information technologies is scientifically developed, proved and experimentally checked. The current state of informatization of education as a basis for training a competent expert is analyzed. Didactic bases of Internet technologies for training students of engineering specialties are highlighted; specifics of blended learning as a way of Internet technologies introduction into the educational process are analyzed. Pedagogical conditions of formation of professional foreign-language competence of future specialists are revealed in the article; the role and value of independent work of students as an integral component of formation of professional competence of present day experts with application of Internet technologies are defined. Educational opportunities of Internet technologies in the course of formation of professional foreign-language competence of future experts are described.

Key words: *professional foreign language, information and communication technologies, electronic resources, informatization, student motivation, engineer, motivation formation*

*Одержано редакцією: 18.09.2018 р.
Прийнято до публікації: 24.09.2018 р.*